

AI & Dhamma: กรอบแนวคิดการพัฒนาสมรรถนะครูเพื่ออนาคตการศึกษาไทย

AI & DHAMMA: A CONCEPTUAL FRAMEWORK FOR DEVELOPING TEACHER COMPETENCIES FOR THE FUTURE OF THAI EDUCATION

กิตติฉัตร อัมพันซ์

Kittitach Ampun

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author E-mail:kittitach.ampun@gmail.com

(Received : November 19, 2025; Edit : December 9, 2025; accepted : December 9, 2025)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนากรอบแนวคิด AI & Dhamma Competency Framework สำหรับครูไทยในยุคปัญญาประดิษฐ์ ผ่านการสังเคราะห์องค์ความรู้ด้าน AI Literacy จากกรอบมาตรฐานสากล และการวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาครู ได้แก่ พรหมวิหาร 4 ซึ่งเป็นหลักเมตตาธรรมเพื่อการอยู่ร่วมอย่างประณีต และไตรสิกขาอันประกอบด้วยศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาปัญญาและพฤติกรรมอย่างองค์รวม

ผลการสังเคราะห์เสนอว่า การพัฒนาครูในยุค AI ควรผสมผสานทักษะด้านเทคโนโลยีเข้ากับกรอบวินัยทางศีลธรรม (moral compass) และภาวะผู้นำทางปัญญาเชิงอุปถัมภ์ (intellectual stewardship) เพื่อให้ครูสามารถกำกับการใช้ AI อย่างรับผิดชอบ ออกแบบการเรียนรู้เชิงรุก และพัฒนาผู้เรียนให้มีทั้งทักษะดิจิทัล คุณธรรม และปัญญาที่คิดเชิงลึก

กรอบ AI & Dhamma ที่นำเสนอประกอบด้วย 3 มิติ ได้แก่ 1) สมรรถนะด้าน AI และจริยธรรมดิจิทัล 2) ภาวะผู้นำเชิงเมตตาและปัญญาตามหลักพุทธธรรม และ 3) ความสามารถในการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้บนฐานข้อมูลและหลักฐานเชิงประจักษ์ บทความสรุปว่า การบูรณาการ AI กับหลักพุทธธรรมเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างครูยุคใหม่ที่มีความทันสมัย มีคุณธรรม และมีวิสัยทัศน์ต่ออนาคตของการศึกษาไทย

คำสำคัญ: ปัญญาประดิษฐ์, สมรรถนะครู, พุทธธรรม, พรหมวิหาร 4, ไตรสิกขา

Abstract

This academic article proposes an AI & Dhamma Competency Framework for Thai teachers in the era of Artificial Intelligence. The framework is developed through a synthesis of global AI literacy standards and key Buddhist principles, particularly the Four Brahmavihāras (principles of sublime conduct cultivating benevolence and harmonious coexistence) and the Threefold Training (Morality–Concentration–Wisdom as a systematic pathway of holistic self-development).

The conceptual synthesis reveals that teacher development in the AI era requires the integration of technological capability with a moral compass and intellectual stewardship, enabling teachers to exercise responsible AI use, lead with compassion and wisdom, and design transformative learning experiences. The proposed framework comprises three major dimensions: 1) AI literacy and digital ethical competence; 2) compassion-based and wisdom-oriented leadership grounded in Buddhist doctrines; and 3) evidence-informed and innovative pedagogical design.

This article argues that integrating AI with Buddhist ethical foundations provides a culturally grounded and philosophically robust approach to shaping future-ready teachers who embody digital proficiency, moral responsibility, and deep reflective wisdom—qualities essential for the advancement of Thai education in the 21st century.

Keywords: Artificial Intelligence, Teacher Competency, Four Brahmavihāras, Threefold Training, Moral Compass, Intellectual Stewardship

บทนำ

การก้าวเข้าสู่ยุคปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) ได้สร้างความท้าทายและโอกาสใหม่ให้แก่ระบบการศึกษาทั่วโลก โดยเฉพาะบทบาทของครูที่ต้องรับมือกับเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อนมากขึ้น องค์การยูเนสโก (UNESCO) ได้เผยแพร่แนวทางสำคัญเกี่ยวกับการใช้ AI ในการศึกษา ซึ่งชี้ว่าผู้กำหนดนโยบายและครูจำเป็นต้องเข้าใจการทำงานของ AI ความเสี่ยง อคติ (bias) และผลกระทบทางสังคม ตลอดจนต้องพัฒนาทักษะด้านจริยธรรมดิจิทัลเพื่อกำกับการใช้ AI อย่างมีความรับผิดชอบ (UNESCO, 2021) แนวทางดังกล่าวสะท้อนว่าครูยุคใหม่จำเป็นต้องมีทักษะไม่เพียงด้านเทคโนโลยี แต่รวมถึงความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์และการตัดสินใจเชิงจริยธรรมด้วย

ในบริบทของประเทศไทย งานวิจัยจำนวนหนึ่งยืนยันถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของครูไทย งานของ (ภัทรพร เยาวรัตน์, 2565) พบว่าครูส่วนใหญ่ยังมีความเชี่ยวชาญด้านดิจิทัลในระดับจำกัด โดยเฉพาะด้านการใช้สื่อดิจิทัล การประเมินข้อมูล และการจัดการเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยี ซึ่งยังไม่เพียงพอต่อการจัดการเรียนรู้ในยุค AI ขณะที่งานของ (สิริณัฐ ลิมปิจำนงค์, 2566) ระบุว่าครูไทยยังต้องการการพัฒนาในด้านการออกแบบการเรียนรู้เชิงดิจิทัล การใช้เครื่องมือออนไลน์ และความสามารถในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีให้เหมาะสมกับบริบทโรงเรียนและผู้เรียนไทย การค้นพบเหล่านี้สะท้อนถึงช่องว่างด้านสมรรถนะดิจิทัลซึ่งยังคงเป็นภารกิจสำคัญในการยกระดับคุณภาพครูไทย

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีการพัฒนา กรอบสมรรถนะด้าน AI และดิจิทัล จากนานาชาติจำนวนมาก เช่น แนวทางของ (UNESCO, 2021) แต่กรอบเหล่านี้ยังคงมุ่งเน้นที่ทักษะทางเทคนิคและการใช้เทคโนโลยีเป็นสำคัญ โดย ยังมิได้อธิบายอย่างเป็นระบบว่าครูควรบูรณาการ คุณธรรม จิตตปัญญา และภูมิปัญญาไทย เข้ากับสมรรถนะด้าน AI อย่างไร ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการศึกษาที่ตั้งอยู่บนวัฒนธรรมพุทธของไทย ความขาดแคลนในมิตินี้สะท้อน “ช่องว่างความรู้” (Knowledge Gap) ที่สำคัญระหว่างกรอบสมรรถนะสากลกับบริบททางสังคม-วัฒนธรรมของไทย

ด้วยเหตุนี้ บทความนี้จึงมุ่งเสนอกรอบแนวคิด AI & Dhamma Competency Framework อันประกอบด้วย การบูรณาการสมรรถนะด้าน AI จากกรอบสากลเข้ากับหลักพุทธธรรม เช่น เมตตา กรุณา สติ และปัญญา เพื่อสร้าง ครูยุค AI ที่มีทั้งความรู้ทางเทคโนโลยีและความลึกซึ้งด้านคุณธรรม พร้อมรับมือการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 อย่างสมดุลและยั่งยืน แนวคิดการพัฒนาสมรรถนะครูในยุค AI

การบูรณาการ AI Literacy และหลักพุทธธรรมในการพัฒนาสมรรถนะครูยุคใหม่

ในยุคที่เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) เข้ามามีบทบาทในทุกมิติของชีวิต การศึกษาเองก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงการเปลี่ยนแปลงนี้ ครูในศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องพัฒนาสมรรถนะใหม่ที่ตอบสนองต่อบริบทการเรียนรู้ในโลกที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูล ความเร็ว และความไม่แน่นอน การเรียนรู้เทคโนโลยีเพียงผิวเผินย่อมไม่เพียงพอ หากครูจะมีบทบาทอย่างแท้จริงในการเป็นผู้นำทางปัญญาในยุค AI

หนึ่งในแนวคิดที่กำลังได้รับความนิยมมากขึ้น คือการบูรณาการ **AI Literacy** เข้ากับหลักธรรมทางพุทธศาสนา เพื่อสร้างครูที่มีทั้งสมรรถนะทางเทคโนโลยี และความมั่นคงภายในด้านจริยธรรมและจิตวิญญาณ (Dominek, 2025) ได้นำเสนอโมเดลการศึกษาที่เรียกว่า **Ethical Flow-Based Education** ซึ่งผสมผสานหลักพุทธธรรม เช่น ความเมตตา (Compassion) และการพิจารณาตนเอง (Self-reflection) เข้ากับการพัฒนา AI Literacy โดยเชื่อว่าการสร้างคุณธรรมควรดำเนินไปพร้อมกับการพัฒนาทักษะดิจิทัล เพื่อให้ครูสามารถนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเรียนการสอนได้อย่างรับผิดชอบและมีจริยธรรม (Dominek, 2025).

ในทำนองเดียวกัน (Creely, 2025) ได้นำเสนอข้อเสนอเชิงปรัชญาที่น่าสนใจซึ่งเปรียบเทียบการเรียนรู้ภายใต้ Generative AI กับแนวคิดของพุทธศาสนา โดยชี้ว่าการพัฒนาความสามารถด้าน AI ไม่ควรจำกัดอยู่ที่การเรียนรู้เชิงเทคนิคเท่านั้น แต่ควรรวมถึง การตระหนักรู้ (Awareness) การตั้งคำถามอย่างมีสติ และการพิจารณาผลกระทบเชิงจริยธรรมจากการใช้เทคโนโลยี AI ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของครูในโลกยุคใหม่

แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับความต้องการเชิงระบบในการพัฒนาครูไทย ที่ต้องเผชิญกับความท้าทายทั้งในมิติของภาระงาน การขาดทักษะดิจิทัล และความไม่มั่นใจต่อการใช้ AI ในชั้นเรียน การบูรณาการหลักพุทธธรรม เช่น สติ (Mindfulness), สัมมาทิฐิ (Right View) และเมตตา (Loving-kindness) เข้ากับการพัฒนา AI Literacy จึงสามารถเป็นแนวทางใหม่ในการเสริมสร้างทั้งทักษะและคุณธรรมให้กับครูในเวลาเดียวกัน

กล่าวโดยสรุป การสร้างสมรรถนะครูในยุค AI ควรพิจารณาให้ลึกซึ้งมากกว่าการใช้เทคโนโลยี หากแต่ควรส่งเสริมการอยู่กับ AI อย่างมีสติและเมตตา ครูจึงไม่เพียงเป็นผู้นำการเรียนรู้เชิงเทคโนโลยี แต่ยังเป็น ผู้ประคับประคองจิตวิญญาณของผู้เรียน ใน

โลกที่เต็มไปด้วยความซับซ้อนและคลุมเครือ

การบูรณาการ AI และ พุทธธรรม

ภาพที่ 1 สรุปข้อเสนอเชิงแนวคิดการบูรณาการ AI Literacy และหลักพุทธธรรม

แนวคิดการพัฒนาสมรรถนะครูในยุค AI: บทเรียนจากกรอบแนวคิดสากล

ในยุคที่ปัญญาประดิษฐ์ (AI) กลายเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญของการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา ครูในศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องมีสมรรถนะใหม่ที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง บทบาทของครูจึงไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการถ่ายทอดความรู้ แต่ต้องพัฒนาไปสู่การเป็น "ผู้สร้างสรรค์ประสบการณ์การเรียนรู้" โดยใช้เครื่องมือ AI อย่างมีจริยธรรมและวิจารณ์ญาณ

หนึ่งในกรอบแนวคิดสำคัญที่ได้รับความสนใจ คือ UNESCO's AI Competency Framework for Teachers ซึ่งเสนอว่า ครูควรมีความรู้ความเข้าใจด้าน AI ทั้งในระดับพื้นฐาน เช่น การรู้เท่าทัน AI (AI literacy) และในระดับการประยุกต์ใช้งาน เช่น การใช้ AI เพื่อออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ หรือปรับปรุงการวัดผล

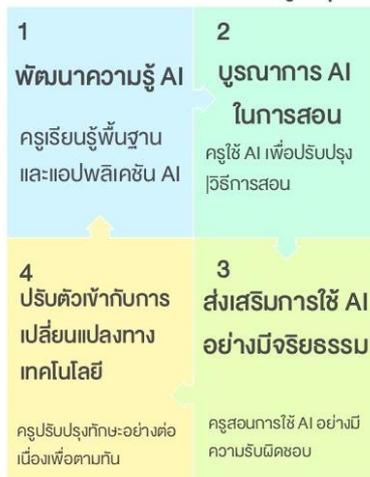
นอกจากนี้ แนวคิด TPACK-AI Model ซึ่งเป็นการขยายจากกรอบ TPACK ดั้งเดิม (Technological Pedagogical Content Knowledge) ได้นำเสนอว่า สมรรถนะของครูต้องบูรณาการความรู้ด้านเทคโนโลยีการเรียนการสอนกับความเข้าใจด้าน AI โดยเฉพาะการวางแผนการเรียนรู้ที่ใช้ AI อย่างเหมาะสม

อีกแนวคิดหนึ่งที่น่าสนใจคือ C3 Framework (Cyberethics, Cybersafety, Cybersecurity) ซึ่งเสนอให้การฝึกอบรมครูในยุคดิจิทัลควรรวมทั้งทักษะด้านจริยธรรมไซเบอร์ ความปลอดภัยไซเบอร์ และความรู้ความเข้าใจ AI ไว้ในหลักสูตรเพื่อสร้างกรอบการใช้เทคโนโลยีที่มีความรับผิดชอบ

นอกจากนี้ ยังมีกรอบ Adaptive AI Literacy Model ซึ่งพัฒนาโดย (L. Eyal, 2025) ที่มองว่าการเรียนรู้ AI ไม่ควรเป็นเพียงการสอนความรู้เชิงเทคนิคเท่านั้น แต่ต้องปรับตามบริบทการสอนของครู และคำนึงถึงความเชื่อทางการสอนและจริยธรรมในการใช้งาน AI ด้วย

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาสมรรถนะครูในยุค AI จึงไม่ได้เน้นเฉพาะทักษะด้านเทคโนโลยีเท่านั้น แต่ยังคงครอบคลุมถึงจริยธรรม ความตระหนักรู้ การคิดวิเคราะห์ และการสร้างความเป็นมนุษย์ภายใต้โลกเทคโนโลยีที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

วงจรการพัฒนาสมรรถนะครูในยุค AI

ภาพที่ 2 วงจรการพัฒนาสมรรถนะครูในยุค AI หลักพุทธธรรมในการพัฒนาสมรรถนะครูยุค AI

ในโลกยุคปัจจุบันที่การศึกษาเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วด้วยเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) ครูในฐานะผู้ส่งผ่านความรู้และคุณธรรมจึงต้องเผชิญกับความท้าทายใหม่ที่ซับซ้อน ไม่ว่าจะเป็นการจัดการกับข้อมูลจำนวนมากมหาศาล การเลือกใช้ AI อย่างมีจริยธรรม ไปจนถึงการดูแลจิตใจผู้เรียนในโลกดิจิทัลที่เร่งรีบและไร้แก่นสาร การพัฒนาครูให้พร้อมรับมือกับสถานการณ์เหล่านี้จึงไม่ควรพึ่งพาเพียงทักษะด้านเทคนิคเท่านั้น หากแต่ต้องมีรากฐานด้านคุณธรรม และจิตวิญญาณอันมั่นคง

หลักพุทธธรรมได้ถูกนำมาใช้ในการพัฒนาครูในหลายประเทศ รวมถึงประเทศไทย โดยเป็นกรอบคิดที่หล่อหลอมให้ครูเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ในการเรียนรู้และสอนผู้เรียนอย่างมีเมตตาและสติ (Kitiya Promsron et al., 2025) กล่าวว่า ตัวอย่างหลักธรรมที่ถูกใช้ในการพัฒนาครูอย่างแพร่หลายคือ **พรหมวิหาร 4** ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ซึ่งช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างครูกับนักเรียนและระหว่างครูด้วยกันเอง โดยเฉพาะในช่วงที่ต้องสื่อสารผ่านเทคโนโลยีหรือต้องรับมือกับพฤติกรรมนักเรียนที่เปลี่ยนไป

อีกหนึ่งหลักธรรมที่มีบทบาทสำคัญคือ **อิทธิบาท 4** ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ซึ่งช่วยให้ครูมีแรงบันดาลใจในการทำงาน มุ่งมั่น ตั้งใจ และใคร่ครวญเพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง หลักธรรมนี้ถูกนำมาใช้ในการฝึกอบรมครูและผู้บริหารสถานศึกษาในหลายโครงการเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงรุกและการสอนแบบใช้ปัญหา (พัทธนัย ชูเพ็ง, 2568)

(อุรารัตน์ มอญขาม และคณะ, 2568). กล่าวว่า **สัปปริยธรรม 7** ก็เป็นอีกหนึ่งชุดหลักธรรมที่มุ่งเน้นการสร้างความเป็น คนดี ในครู ไม่ว่าจะเป็นการรู้จักเหตุผล รู้จักผล รู้จักตน และรู้จักเวลา ซึ่งเหมาะสมอย่างยิ่งในยุคที่ข้อมูลไหลบ่าและการตัดสินใจรวดเร็ว ครูที่ยึดมั่นในหลักธรรมนี้จะสามารถประคับประคองการใช้ AI ได้อย่างมีวิจารณญาณ

ในด้านการฝึกอบรมและการพัฒนาจิต (Mahesh, S, 2025). กล่าวว่า ครูควรได้รับการส่งเสริมให้ฝึก **ไตรสิกขา** ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งเป็นรากฐานของการเป็นครูต้นแบบจริยธรรมที่สามารถต้านทานผลกระทบจากเทคโนโลยีได้ ทั้งในแง่จิตใจที่สับสนและอิทธิพลของข้อมูลเทียม AI

นอกจากการพัฒนาตนแล้ว (กิตติเมธ จิตงามและคณะ, 2568). กล่าวว่า หลักพุทธธรรมยังสามารถประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการศึกษา เช่น **ธรรมาภิบาลเชิงพุทธ** ซึ่งสนับสนุนการบริหารที่โปร่งใส มีจริยธรรม และเคารพผู้เรียน โดยเฉพาะในระดับผู้อำนวยการโรงเรียนหรือผู้กำหนดนโยบาย

ในมุมมองร่วมสมัย (Creely, 2025) ได้เชื่อมโยงแนวคิดพุทธเข้ากับการเรียนรู้ในโลกที่มี Generative AI โดยเสนอว่า พุทธธรรมคือภูมิคุ้มกันจิตวิญญาณของครูในยุคข้อมูล ช่วยให้ครูไม่สับสน หลงผิด หรือหลงไปกับอำนาจของเทคโนโลยี

กล่าวโดยสรุป ในขณะที่ AI และเทคโนโลยีล้ำสมัยเปลี่ยนโฉมหน้าแห่งการศึกษาอย่างรวดเร็ว หลักพุทธธรรมยังคงมีพลังและคุณค่าอันลึกซึ้งในการพัฒนาครูให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ไม่ใช่เพียงผู้ใช้เครื่องมือ แต่เป็นผู้ชี้แนะทางจริยธรรมในยุคดิจิทัล การบูรณาการหลักธรรมกับการพัฒนาสมรรถนะครูจึงมิใช่การย้อนยุค หากแต่คือการเชื่อมโยงรากเหง้าทางจิตวิญญาณกับโลกอนาคตอย่างมีดุลยภาพ

ตารางที่ 1 การเชื่อมโยงระหว่าง หลักธรรมทางพุทธ กับ สมรรถนะครูยุคใหม่

หลักธรรม (Dhamma)	องค์ประกอบ	สมรรถนะครูที่ส่งเสริม
พรหมวิหาร 4	เมตตา, กรุณา, มุทิตา, อุเบกขา	ภาวะผู้นำเชิงเมตตา, ความสัมพันธ์เชิงบวก, ทักษะ EQ
อิทธิบาท 4	ฉันทะ, วิริยะ, จิตตะ, วิมังสา	แรงจูงใจภายใน, ความพากเพียร, การเรียนรู้ด้วยตนเอง
สัปปริยธรรม 7	รู้หลัก, รู้ผล, รู้ตน, รู้กาล, รู้กลุ่ม, รู้ประมาณ, รู้บุคคล	วิจารณญาณ, การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล, การรู้เท่าทันบริบท
ไตรสิกขา	ศีล, สมาธิ, ปัญญา	ความมั่นคงภายใน, การควบคุมอารมณ์, ความลุ่มลึกทางปัญญา
ธรรมาภิบาลเชิงพุทธ	คุณธรรม, โปร่งใส, มีส่วนร่วม, รับผิดชอบ	ภาวะผู้นำทางจริยธรรม, การบริหารแบบมีส่วนร่วม, ความโปร่งใส

หลักพุทธธรรมในการพัฒนาครู

ภาพที่ 3 หลักพุทธธรรมในการพัฒนาครู

ข้อเสนอเชิงปฏิบัติ: การบูรณาการ AI & Dhamma เพื่อพัฒนาครูไทยยุคใหม่

การเปลี่ยนผ่านของสังคมสู่ยุคปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) ได้ส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษาไทย โดยเฉพาะต่อบทบาทของ ครู ที่ไม่ได้เป็นเพียงผู้ถ่ายทอดความรู้เท่านั้น แต่ต้องเป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้ ผู้ใช้เทคโนโลยีอย่างมีวิสัยทัศน์ และเป็นแบบอย่างทางคุณธรรมในโลกยุคดิจิทัล ความท้าทายที่เกิดขึ้นจึงเรียกร้องแนวทางพัฒนาครูที่ไม่เพียงตอบโจทย์ด้านสมรรถนะเทคโนโลยี แต่ยังต้องเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจอย่างลึกซึ้ง ซึ่ง หลักพุทธธรรม หรือ Dhamma คือคำตอบสำคัญในการออกแบบแนวทางดังกล่าว

1. การพัฒนาครูในระดับโรงเรียน: ครูมีสติ ครูมีเมตตา

ระดับปฏิบัติการที่ใกล้ชิดกับครูมากที่สุดคือ โรงเรียนซึ่งสามารถใช้หลักพุทธธรรมสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการพัฒนาสมรรถนะเชิงจริยธรรมและจิตวิญญาณ ตัวอย่างเช่น การจัดให้มีช่วง เจริญสติ สำหรับครูก่อนเริ่มสอน หรือกิจกรรมเล่าสู่กันฟังเกี่ยวกับประสบการณ์การใช้เทคโนโลยีร่วมกับหลักธรรม เช่น เมตตาและอุเบกขา Kitiya Promsron et al. (2025). ซึ่งเป็นแนวทางที่ได้รับการทดลองใช้แล้วในโครงการ Adaptive Micro-learning for Teachers in Thailand โดยพบว่า ช่วยลดความเครียดและเพิ่มความผูกพันกับผู้เรียนได้อย่างมีนัยสำคัญ

2. การพัฒนาหลักสูตรผลิตครู: AI & Dhamma Literacy

ในระดับอุดมศึกษา สถาบันที่ผลิตครูควรบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้าไปในโครงสร้างหลักสูตรอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับ จริยธรรมวิชาชีพครู ซึ่งสามารถขยายไปสู่รายวิชาใหม่ เช่น AI กับคุณธรรม หรือ Digital Mindfulness for Educators โดยควรมีทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เช่น การฝึกสมาธิ การสะท้อนคิด (Reflective Practice) และการจำลองสถานการณ์ทางจริยธรรม งานของ (Santi Aunjanam et al., 2025) ชี้ว่า หลักสูตรพุทธสามารถออกแบบให้ร่วมสมัยและตอบโจทย์โลกดิจิทัลได้ หากมีการผสมผสานระหว่างความรู้ด้าน AI กับไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา)

3. การอบรมครูประจำการ (In-Service Training): Micro Dhamma Learning

การอบรมครูประจำการควรปรับรูปแบบจากการบรรยายเชิงเนื้อหา ไปสู่การฝึกอบรมที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ในระยะสั้น และมีความยืดหยุ่น เช่น รูปแบบ Micro-learning ผสมกับหลักธรรมโมเดล Micro-Dhamma Learning ที่พัฒนาโดย (Kitiya Promsron et al., 2025) ใช้หลักพรหมวิหาร 4 และอิทธิบาท 4 เป็นแกนกลางในการออกแบบเนื้อหาฝึกอบรม ซึ่งเน้นทั้งทักษะการใช้ AI และการควบคุมอารมณ์ของครู

4. การกำหนดนโยบายระดับชาติ: แนวทางโรงเรียนวิถีพุทธกับดิจิทัล

ในระดับมหภาค กระทรวงศึกษาธิการควรจัดทำนโยบายส่งเสริมโรงเรียนต้นแบบที่บูรณาการ AI และธรรมะ หรือที่อาจเรียกว่า Dhamma-Informed Digital Schools โดยกำหนดแนวทาง เช่น

- การมี KPI ด้านคุณธรรมของครู
- การบรรจุระบบเจริญสติ/ฝึกสมาธิในชีวิตโรงเรียน

- การประเมิน EQ ครูควบคู่กับสมรรถนะดิจิทัล

งานวิจัยของ (Mahesh, 2025) ซึ่งศึกษาโรงเรียนในศรีลังกาและไทย พบว่า โรงเรียนที่ใช้แนวปฏิบัติเช่นนี้ช่วยให้ครูมีความยืดหยุ่นทางอารมณ์สูงขึ้น และมีปฏิสัมพันธ์เชิงบวกกับผู้เรียนมากขึ้น

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาครูไทยในยุค AI ต้องอาศัยทั้งทักษะเทคโนโลยี และ รากฐานจิตวิญญาณ ที่มั่นคง การบูรณาการพุทธธรรมไม่ใช่เพียงแนวคิดอุดมคติ หากแต่เป็นแนวทางเชิงปฏิบัติที่สามารถขับเคลื่อนได้จริงผ่านระดับโรงเรียน สถาบันผลิตครู การอบรมประจำการ และนโยบายระดับประเทศ หากประเทศไทยสามารถผลักดันแนวคิด AI & Dhamma for Teacher Competency ให้เป็นรูปธรรม จะช่วยสร้างครูไทยที่ไม่เพียงรู้เท่าทันเทคโนโลยี แต่ยัง รู้เท่าทันตนเอง และ เป็นแสงสว่างให้แก่ผู้เรียน ได้อย่างแท้จริง

บูรณาการ AI และธรรมะในการศึกษา

ภาพที่ 4 ข้อเสนอเชิงปฏิบัติ: การบูรณาการ AI และธรรมะในการศึกษา

ตารางที่ 2 ข้อเสนอเชิงปฏิบัติ: การบูรณาการ AI & Dhamma เพื่อพัฒนาครูไทยยุค AI

ลำดับ	ระดับเป้าหมาย	แนวทางปฏิบัติ	ตัวอย่างกิจกรรม	ปัจจัยสนับสนุน
1	ระดับโรงเรียน	จัดกิจกรรมครูมีสติ ครูมีเมตตา	1) ครูทำสมาธิก่อนเข้าเรียน 2) แชร์ธรรมะสั้นประจำวันครู 3) เวทีกลาง เล่าสู่กันฟัง เรื่องการใช้ AI อย่างมีสติ	1) ผู้อำนวยการสนับสนุน 2) ครูต้นแบบธรรมะ 3) - ปรับตารางเวลา
2	ระดับหลักสูตรผลิตครู	พัฒนา AI & Dhamma Literacy Module	1) รายวิชา AI & จริยธรรมครู 2) กิจกรรมฝึกสติแบบ Mindfulness-based AI Learning 3) การประเมินจริยธรรมเชิงสะท้อน (reflective practice)	1) สถาบันครูบรรจุหลักสูตรใหม่ 2) ได้รับการรับรองจาก ก.ค.ศ.

3	ระดับอบรมครู (In-service)	ฝึกอบรมเชิงปฏิบัติ แบบ Micro-Dhamma Learning	1) เรียนผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ 2) เนื้อหาสั้น: พุทธธรรม x สมรรถนะ AI 3) สื่อวิดีโอสั้น, podcast จริยธรรม	1) งบประมาณครูรายปี 2) สนับสนุนโดย สพฐ. หรือ สพม.
4	ระดับนโยบาย / สำนักงานเขต	จัดทำแนวทางโรงเรียนพุทธ-ดิจิทัล	1) โรงเรียนนำร่อง Dhamma+AI School 2) คู่มือการจัดการเรียนรู้แบบมีสติ 3) กำหนด KPI ด้าน “คุณธรรมครู”	1) ออกเป็นแนวปฏิบัติจาก ศธ. 2) -พิจารณาในเกณฑ์ประเมินโรงเรียนคุณภาพ

ตารางที่ 3 หลักสำคัญของข้อเสนอเชิงปฏิบัติ

หลักการ	คำอธิบาย
เริ่มจากจุดเล็ก	เริ่มนำหลักธรรม เช่น พรหมวิหาร 4 หรือ ไตรสิกขา ไปใช้เฉพาะจุดในโรงเรียนหรือการสอน
ผสมผสานกับสิ่งที่มีอยู่แล้ว	ไม่จำเป็นต้องสร้างใหม่ทั้งหมด เช่น ผสานเข้าไปในคาบแนะแนว หรือกิจกรรมหน้าเสาธง
จับต้องได้	เปลี่ยนหลักธรรมจากนามธรรม สู่ รูปธรรม เช่น กิจกรรม, แบบฝึก, podcast
วัดผลได้	เพิ่มดัชนีวัดความเปลี่ยนแปลง เช่น ความเครียดลดลง, ความพึงพอใจในตนเองเพิ่มขึ้น

บทสรุป

บทความนี้ได้เสนอกรอบแนวคิด AI & Dhamma Competency Framework ซึ่งเป็นแนวทางใหม่ในการพัฒนาสมรรถนะครูไทยในยุคปัญญาประดิษฐ์ โดยเชื่อมโยงองค์ความรู้ด้าน AI Literacy จากกรอบสากลเข้ากับหลักธรรมของพระพุทธศาสนา เช่น ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) และสัปปุริสธรรม 7 ซึ่งเกี่ยวข้องกับปัญญาผู้คิด การรู้เหตุผล และความรับผิดชอบเชิงคุณธรรม การบูรณาการดังกล่าวช่วยให้การพัฒนาครูไม่เพียงมุ่งเน้นด้านเทคโนโลยี แต่เสริมสร้างความสามารถในการกำกับตนเอง การคิดเชิงวิพากษ์ และวิจรรณญาณในการใช้ AI อย่างเหมาะสม ทั้งยังตอบโจทย์รากฐานของสังคมไทยที่ให้ความสำคัญกับคุณธรรมและการพัฒนาจิตใจควบคู่กับนวัตกรรม

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า การพัฒนาครูในยุค AI จะมีประสิทธิผลมากขึ้นเมื่อสามารถเชื่อมโยงความรู้ด้านเทคโนโลยีกับหลักธรรมที่ช่วยหล่อหลอมลักษณะของ ครูที่เป็นผู้รู้ ผู้คิด ผู้ตื่น เช่น การบูรณาการ AI Literacy เข้ากับไตรสิกขา ซึ่งช่วยให้ครูมีวินัยทางจริยธรรม (ศีล) มีความมั่นคงทางสติ (สมาธิ) และมีปัญญาในการใช้เทคโนโลยีอย่างรอบด้าน (ปัญญา) ขณะเดียวกัน การเชื่อมโยงกับสัปปุริสธรรม 7 ยังเสริมให้ครูมีทักษะการกำกับตน การรู้จักตนเอง และการวินิจฉัยสถานการณ์อย่างรอบคอบ ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อการใช้ AI ในบริบทห้องเรียนจริง การสังเคราะห์เชิงลึกนี้ชี้ให้เห็นว่า การผสมผสานมิติ วิทยาการ คุณธรรม จิตตปัญญา คือจุดแข็งสำคัญของกรอบแนวคิด AI & Dhamma ที่ช่วยสร้างครูยุคใหม่ที่เท่าทันเทคโนโลยีพร้อมกับมีความละเอียดอ่อนต่อจริยธรรมดิจิทัล

เพื่อต่อยอดกรอบแนวคิดในบทความสู่การใช้งานจริงในระดับปฏิบัติ ขอเสนอทิศทางการวิจัยเชิงประจักษ์สำหรับอนาคต โดยควรมุ่งเน้นการพัฒนาและทดลองใช้ AI & Dhamma Literacy Module ในบริบทโรงเรียนหรือห้องเรียนจริง เพื่อประเมินผลต่อสมรรถนะด้านความรู้เท่าทัน AI ความสามารถในการตัดสินใจเชิงจริยธรรมของครู และผลต่อสุขภาวะทางจิตใจ (well-being) ของผู้เรียน นอกจากนี้ ควรมีการศึกษาผลกระทบเชิงระบบ เช่น บทบาทของผู้นำทางการศึกษา การสร้างวัฒนธรรมโรงเรียนเชิงธรรมะ และปัจจัยเกื้อหนุนจากนโยบาย ที่อาจช่วยให้กรอบแนวคิดนี้ถูกนำไปใช้ได้อย่างยั่งยืนและเกิดผลในวงกว้าง

โดยสรุป กรอบ AI & Dhamma Competency Framework ไม่ได้เป็นเพียงแนวคิดเพื่อพัฒนาครูให้ทันสมัยเท่านั้น แต่เป็นข้อเสนอเชิงปรัชญาและปฏิบัติที่ผสาน เทคโนโลยี คุณธรรม ปัญญา เข้าด้วยกันอย่างสมดุล เพื่อสร้างครูไทยที่มีความมั่นคงทางจิตใจ มองไกลด้วยปัญญา และสามารถใช้ AI อย่างรับผิดชอบ อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและความยั่งยืนของระบบการศึกษาไทยในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- กิตติเมธ จริตงาม และคณะ. (2568). ภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1. วารสารพุทธศาสนศึกษาและการวิจัย (JBER), 11(2), 42–55.
- สิริณัฐ ลิ้มปิจำนงค์. (2566). รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของครูในยุคการเปลี่ยนผ่านดิจิทัล. วารสารครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 51(4), 19–31.
- พัทธนัย ชูเพ็ง. (2568). แนวทางการพัฒนาผู้บริหารตามมาตรฐานวิชาชีพด้านการปฏิบัติงาน ตามหลักของอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์, 13(2), พฤษภาคม–สิงหาคม.
- ภัทรพร เยาวรัตน์. (2565). การศึกษาสมรรถนะและแนวทางการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของครูในสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 (การศึกษาค้นคว้าอิสระ การศึกษามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- อัญชานาม, ส. และคณะ. (2568). แนวทางการพัฒนาหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาด้านการบริหารการศึกษาในมหาวิทยาลัยพุทธศาสนา. Higher Education Studies, 15(3), 101–110.
- อรุรัตน์ มอญูขาม และคณะ. (2568). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณลักษณะจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมเชิงพุทธของนักเรียนโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม. วารสารพุทธศาสนศึกษาและการวิจัย (JBER), 11(3), 449–462.
- Acemioğlu, R. A. (2025). Artificial intelligence literacy profiles of science teacher candidates. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*.
- Creely, E. (2025). Generative AI, learning, Buddhism and Nietzsche: Developing a philosophical approach. *AI Enhanced Learning*, 1(1), 159–179.
- Ditlhokwa, G. (2025). AI representation of African culture: Perspectives, challenges, and implications for media studies. In *Artificial Intelligence and Human Agency in Education* (pp. xx–xx). Springer.
- Eyal, L. (2023). Adaptive AI literacy: A contextualized approach to teacher development in AI-rich environments. *Computers & Education Open*, 4, 100132.
- Hasanah, R., Prayitno, H. J., & Tuti, S. (2025). Deep learning-based learning strategies in realizing meaningful, critical, and enjoyable learning. *Journal of Deep Learning in Education*.
- International Society for Technology in Education (ISTE). (2022). Artificial intelligence in education: Building ethical AI literacy for educators.
- Jaritngam, P., Saelee, N., & Wongchompoo, K. (2025). Buddhist governance in educational leadership: A model for digital transformation. Manuscript submitted for review.
- Kitiya Promsrorn et al. (2025). Buddhist principles for holistic teacher development in the AI era.
- Lin, X., & Tan, H. (2025). A systematic review of generative AI in K–12: Mapping goals, activities, roles, and outcomes via the 3P model. *Systems*, 13(10), 840.
- Mah, C. L. K. (2025). Co-constructing AI literacy with writing teachers at the dawn of generative AI. [Doctoral dissertation, ProQuest].
- Mahesh, S. (2025). Triple training (Sīla, Samādhi, Paññā) as ethical grounding for 21st-century educators. *International Journal of Indian Psychology* 13(3):14
- Mishra, P., & Koehler, M. J. (2006). Technological pedagogical content knowledge: A framework for teacher knowledge. *Teachers College Record*, 108(6), 1017–1054.
- Promsrorn, K., et al. (2025). Buddhist principles for holistic teacher development in the AI era. *International*

Education Studies, 18(2), 123–135.

- Santi Aunjanam et al. (2025). **Guidelines for Developing Graduate Programs in Educational Administration at Buddhist University**. Higher Education Studies; Vol. 15, No. 3; 2025
- UNESCO. (2021). **AI and education: Guidance for policy-makers**. https://teachertaskforce.org/sites/default/files/2023-07/2021_UNESCO_AI-and-education-Guidance-for-policy-makers_EN.pdf
- UNESCO. (2024). **AI Competency Framework for Teachers**. Retrieved from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000387224>
- Wang, Q., Li, Q., Cui, X., Xu, Y., Wang, N., & Wang, M. (2025). **Integrating AI in preschool teacher education: The mediating role of self-efficacy and the moderating effect of technological proficiency**. Journal of Baltic Science Education, Vol. 24, No. 4, 2025
- Yavariabdi, A., Paudel, B., Carleton, T., & de Almeida, C. D. A. (2025). **Generative AI in assessment and feedback generation in higher education: A systematic review**. ResearchGate.
- Yılmaz-Bursa, G. (2025). **Generative artificial intelligence and preschool education activities: Ethical, pedagogical, and applied approaches**. Journal of Innovative Research in Teacher Education, 6(2), 49–66.